

Η “κοινωνική δικτύωση” και τα ...“κοινωνικά υποκείμενα”! (Βασίλης Π. Μακρής)

Categories : [ΚΟΙΝΩΝΙΑ](#)

Date : 17 Σεπτεμβρίου, 2018

Από τό τέλος τοῦ Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου καί μετά οἱ ἀνθρώπινες κοινωνίες χαρακτηρίζονται ἀπό δύο παραμέτρους πού ἀφήνουν ἔντονα τό ἀποτύπωμά τους στίς λειτουργίες τους. Αποκτοῦν χαρακτήρα μαζικό καί (τήν τελευταία 40ετία) εἰκονικό. Τό πρῶτο χαρακτηριστικό στοιχεῖο εὐκόλα τό συγχέουν πολλοί μέ τό **δημοκρατικό**, ἐνῶ τό δεύτερο (τό συγχέουν) μέ τό **αὐθεντικό**.

Σέ ὅλους εἶναι γνωστά τά **ψηφιακά μέσα κοινωνικῆς δικτύωσης**. Πρόκειται γιά τό πλέον διαδεδομένο facebook, τό twitter, τό G+ κλπ. Εἰδικά τό πρῶτο (f/b χάριν συντομίας) ὑπολογίζεται ὅτι προσελκύει καί συγκεντρώνει σχεδόν 1 δισεκατομμύριο χρηστών-μελῶν σέ πλανητικό ἐπίπεδο. Πῶς μεταφράζεται ὁμως τό f/b; Σέ μιᾶ γρήγορη μετάφραση θά μπορούσε νά πει κανείς ὅτι πρόκειται γιά “βιβλίο προσώπων”. Ὅμως δέν ἔχει καμία σχέση μέ τήν πραγματικότητα. Κατά τήν ταπεινή μου γνώμη πρόκειται γιά **“καταγραφέα τῆς βιτρίνας” τοῦ καθενός πού ἐντάσσεται στήν εἰκονική κοινότητα τοῦ f/b**.

Πρίν ὁμως προχωρήσουμε στήν ἐπεξεργασία τοῦ θέματος, καλό θά εἶναι νά δοῦμε τήν δομή καί τήν λειτουργία (στό μέτρο τοῦ δυνατοῦ βεβαίως) τοῦ f/b. Ἡ ἀνάπτυξη καί ταχύτατη διάδοση τῶν ψηφιακῶν μέσων κοινωνικῆς δικτύωσης στηρίζεται στήν Θεωρία τῶν Κοινωνικῶν Δικτύων. Σύμφωνα μέ αὐτήν ἕνα κοινωνικό δίκτυο ἀποτελεῖται ἀπό κόμβους (σημεῖα) καί ἀκμές (γραμμές) πού ἐνώνουν δύο κόμβους. Κάθε κόμβος καί κάθε ἀκμή μπορεῖ νά εἶναι σημαδεμένα μέ κάποια ταμπέλα πού συνήθως ἔχει ἀριθμητικό περιεχόμενο ἢ πληροφορίες γιά τό τί ἀναπαριστᾷ ὁ κόμβος ἢ ἡ ἀκμή. Ὄταν δύο κόμβοι σχετίζονται, τότε ὑπάρχει ἀκμή πού τούς ἐνώνει (ἔτσι δηλαδή ἀναπαρίσταται ἡ σχέση), ἀλλιῶς οἱ κόμβοι εἶναι μεταξύ τους ἀπομονωμένοι. Τό “κοινωνικό δίκτυο” εἶναι ἕνα ψηφιακό περιβάλλον στό ὁποῖο οἱ κόμβοι εἶναι κοινωνικά ὑποκείμενα –π.χ. ἄτομα, ἐπιχειρήσεις, ὀμάδες, ὀργανώσεις, θεσμοί– καί οἱ ἀκμές ἀναπαριστοῦν τίς μεταξύ τους σχέσεις. Θά μπορούσε, γιά παράδειγμα, νά φτιαχτεῖ ἕνα κοινωνικό δίκτυο πού νά ἀναπαριστᾷ τήν κατοχή μετοχικῶν πακέτων μεταξύ διαφορετικῶν ἐταιρειῶν (ἐξ ἄλλου, αὐτό δέν εἶναι τυχαῖο παράδειγμα ἀλλά πείραμα μέ πολύ ἐνδιαφέροντα ἀποτελέσματα). Σημαντικό ρόλο γιά τήν κατανόηση τῆς δόμησης τῶν ψηφιακῶν μέσων κοινωνικῆς δικτύωσης διαδραματίζει (μεταξύ τῶν ἄλλων) καί τό **θεώρημα τοῦ τριαδικοῦ κλεισίματος** (triadic closure). Βάσει τοῦ θεωρήματος αὐτοῦ, “ἐάν δύο ἄτομα σέ ἕνα κοινωνικό δίκτυο ἔχουν ἀπό ἕναν φίλο ἀπό κοινού, τότε παρουσιάζεται πολύ μεγάλη πιθανότητα στό μέλλον νά γίνουν

φίλοι μεταξύ τους”. Επίσης σύμφωνα με την Θεωρία των Κοινωνικών Δικτύων υπάρχει ένα σημαντικό αποτέλεσμα που στηρίζεται σε κοινωνικά χαρακτηριστικά. Το αποτέλεσμα αυτό ονομάζεται **“όμοφιλία”** (“σχέση” φιλίας δηλαδή που βασίζεται στο αποδοχή/μοίρασμα από κοινού των ίδιων πραγμάτων) και σε γενικές γραμμές μας λέει ότι **“άτομα με παρόμοια χαρακτηριστικά και παρόμοιες προτιμήσεις/επιλογές μοιάζει να ομαδοποιούνται στο διαδίκτυο, συνάπτοντας “σχέσεις” μεταξύ τους** και μάλιστα ισχυρές. Σύμφωνα με την ίδια πάντοτε Θεωρία των Κοινωνικών Δικτύων, κόμβοι που παρουσιάζουν παρόμοιες αριθμητικές τιμές για κάποια ποσότητα εμφανίζονται να έχουν άκμες μεταξύ τους, να καταγράφουν τριαδικά κλεισίματα μεταξύ τους και να έχουν ισχυρούς δεσμούς (δηλαδή να είναι συνδεδεμένοι με όλους τους παρόμοιους κόμβους). Τα αποτελέσματα αυτά είναι σταθμισμένα και επαληθευμένα και κατά την σύγχρονη εποχή τίθενται εις χρήση προκειμένου να εξομοιωθούν φαινόμενα όπως η διάδοση μολυσματικών νόσων σε πληθυσμούς ή η δράση του οργανωμένου εγκλήματος στην κοινωνία. Μπορεί να επεκταθεί κανείς στην Θεωρία των Κοινωνικών Δικτύων ανατρέχοντας στις εργασίες του Αμερικανού Ψυχολόγου Stanley Milgram καθώς και στην εργασία του Αμερικανού καθηγητού Jon Steinberbrg στον τομέα της Έπιστήμης της Πληροφορικής στο Πανεπιστήμιο Cornell των ΗΠΑ **“The Small-World Phenomenon: An Algorithmic Perspective”**. Όλες οι παραπάνω αναφορές κρίνονται απαραίτητες γιατί δεν είναι δυνατόν να αποδέχεται κάποιος άβασάνιστα και άκριτα ό,τι του προσφέρεται προς χρήση, εάν δεν εξετάσει **ένδελεχώς ποιά είναι ακριβώς η δομή του αλλά και η αιτιώδης συνάφειά του**, δηλ. η εξέταση της σύνδεσης της εύρυθμης χρήσης του f/b με τα παραγόμενα αποτελέσματα που την διέπουν.

Έκτός από το ότι το f/b είναι μαζικό, είναι και εικονικό. Απαρτίζει ένα τεράστιο ψηφιακό θύσανο εικονικών και κίβδηλων κοινοτήτων. Δεν είναι ο **“χώρος”** στον οποίο συνάπτονται σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων, αλλά **τό ψηφιακό περιβάλλον** **τό οποίο αναπαριστά διαμεσολαβημένες σχέσεις μεταξύ ατόμων που αποκτούν λογαριασμό σύνδεσης** (στό εν λόγω μέσον ψηφιακής κοινωνικής). Ο καθείς που διασυνδέεται στο f/b **προβάλλει μίαν πρόσοψη ενός ωραιοποιημένου εαυτού και τον προβάλλει μάλιστα επιλεκτικά και επιδεικτικά** προς άγραν **“φίλων”** και **“like”**. Όσο περισσότερα **“like”** συγκεντρώσει μία ανάρτηση, τόσο πιο πολύ διογκώνεται η **ύπαρξιακή επιβεβαίωση** του αναρτήσαντος. Υπάρχει μία **βαθύτερη έσωτερική παρόρμηση προς έκθεατρισμό** που εκπηγάει από ψυχόρμητα και ανάγκες που έχουν να κάνουν με το βάθος της ψυχής του ανθρώπου. Αυτό που δεν βιώνει ο άνθρωπος σε επίπεδο ζωντανής και άπτης άμεσότητας (μή δικτυακής), προσπαθεί να το αναζητήσει και να το ανακαλύψει –μέσω μιας τεχνικής προβολής έξωραϊσμών– στο f/b. **Δεν πρόκειται για ζώσα επικοινωνία, αλλά για αναπαράσταση** και διαμεσολάβηση του έμμέσου, του **έξωραϊσμένου**, του θεαματικού, του έντυπωσιακού και του σκόπιμα **άποσπασματικού**. Το f/b είναι το **“κέντρο”** ενός κόσμου που δεν έχει κανένα κέντρο ζωντανής αναφοράς, ενός κόσμου που είναι αποκεντρωμένος, αφού συστατικό του

στοιχείο είναι η **μονήρης άτομικότητα και η απουσία της ζώσης κοινότητας**. Από τά βάθη του διασυνδεδεμένου άτομου εκπηγάζει μία άνομολόγητη ανάγκη προς έκθεατρισμό και προβολή του θεαματικοποιημένου έαυτού. Πρόκειται για προδιάθεση που έκλαμβάνει διαστάσεις ύπαρξιακής ζωτικότητας. Δηλαδή λέει ο διασυνδεδεμένος μέσα του: “Προβάλλω έαυτόν στό f/b, άρα άποκτώ έγώ ο ίδιος νόημα και άρα ύπάρχω”. Τί νόημα έχει νά λές “Κοιτάξτε! είμαι εκεί και θά πώ μία μύρα”; Γιατί νά ενδιαφέρει τούς ύπολοίπους που δέν πρόκειται νά παραστούν; Έπομένως **θέλει ο ψηφιακώς αυτόπροβαλλόμενος νά καταστεί τό κέντρο προσοχής, ή έστία έντυπωσιασμού, τό άντικείμενο θαυμασμού και έπομένως νά βαυκαλίζεται ναρκισσευόμενος** ότι είναι τοιοϋτον τι. Θα έλεγε κανείς σέ θεωρητική διατύπωση ότι τό f/b είναι μέσον του πανταχόθεν και έσωθεν προβαλλόμενου του **θεαματικοποιημένου έαυτού**.

Υπάρχουν όμως και άλλες πτυχές του ζητήματος αυτού. Τό f/b υποτίθεται ότι άποτυπώνει τήν άμεσότητα και τήν ανάγκη για άυθεντικότητα. Πρόκειται όμως για άυθεντικότητα που άποτυπώνει τήν προδιάθεση του άνθρώπου νά ζει μέ μύχιες παρωθήσεις και νά μιλά και νά ενεργεί χωρίς νά ενδιαφέρεται για συμβάσεις και κανόνες. **Υποτίθεται ότι πρωταρχικό ενδιαφέρον είναι ή ύπαρξιακή γνησιότητα, αλλά αυτό που εκτίθεται είναι ή άλλοτρίωση, ο έξωραϊσμός και ή άποσιώπηση/άπόκρυψη**.

Υπάρχει άκόρεστη ή άνθρώπινη δίψα για άναγνώριση από τούς άλλους της ψηφιακής κοινότητας καθώς και για πρόσβαση στα μερίδια άναγνωρισιμότητας. Πρόκειται για μία δίψα που παρωθεί τούς άνθρώπους **νά στυλιζάρουν είτε ένσυνείδητα είτε άσυνείδητα τήν έξωτερική τους και τήν έσωτερική τους συμπεριφορά, γεγονός που δέν αφήνει τόν παραμικρό χώρο στό άυθεντικό νά άναπνεύσει**. Τότε για ποιά άμεσότητα και άυθεντικότητα μπορεί νά μιλήσει κανείς; Πρόκειται για μία κίβδηλη άυθεντικότητα που καμουφλάρεται από τό προσωπείο του φαίνεσθαι, κάτι που **δέν έχει τήν παραμικρή σχέση μέ τήν πνευματική παιδεία και τό παραδεδομένο βίωμα, αλλά είναι προϊόν άσταμάτητων άυτοσχεδιασμών**. Όπως τονίζει ο σπουδαίος στοχαστής Παναγιώτης Κουνδύλης (στό έργο του “Η παρακμή του άστικού πολιτισμού”: “...ή προσπάθεια νά φερθεί ο καθένας άυθεντικά ή νά δειχθεί άυθεντικός γεννᾷ συγκρούσεις άνάμεσα στό διάφορα είδη άυθεντικότητας και καταλήγει σέ ένα είδος ναρκισσισμού, ο όποιος τυραννᾷ τούς άλλους ή φαινομενικά θέλει νά τούς άπωθήσει, όμως χρειάζεται ένα κοινό και, όταν δέν βρίσκει πιά άλλον τρόπο για νά τό κερδίσει, πασχίζει νά τό έπιτύχει μέ έπιδεικτικούς άυτοοικτιρισμούς. Ο άυτοοικτιρισμός είναι παράλληλα μέ τόν ναρκισσισμό, συνηθισμένο ψυχολογικό φαινόμενο στην μαζική δημοκρατία τών άυθεντικων άνθρώπων...”

Επίσης είναι λίαν διαφωτιστικό νά ανατρέξει κανείς στην έξαιρετική Διπλωματική Έργασία του Μηχανικού Πληροφοριακών και Έπικοινωνιακών Συστημάτων, κ.

Γεωργίου Γαμπιεράκη υπό τον τίτλο “Διερεύνηση τής συμπεριφοράς τών μελών ψηφιακών κοινωνικών δικτύων ως προς την προστασία τής ιδιωτικότητας τών προσωπικών τους δεδομένων” (Πανεπιστήμιο Αιγαίου). Τεκμηριώνοντας τό φαινόμενο τής χαλάρωσης τών αναστολών ό κ. Γαμπιεράκης γράφει (σελ. 69 τής Διπλωματικής):

“Έχει αποδειχθεί πλέον πώς οί άνθρωποι πού χρησιμοποιοῦν τό διαδίκτυο ως μέσο έπικοινωνίας, λειτουργοῦν καί συμπεριφέρονται μέ διαφορετικό τρόπο άπ’ ό,τι κάνουν στίς κοινωνικές συναναστροφές τους στά πλαίσια τοῦ πραγματικοῦ κόσμου. Λειτουργῶντας προφανῶς μέ διαφορετικά κριτήρια, κάνουν καί λένε πράγματα καί γενικότερα έκδηλώνονται μέ τρόπο πού δέν χαρακτηρίζει σέ πολλές φορές τήν προσωπικόττά τους στά πλαίσια πραγματικῶν συμβάντων, μειώνοντας καί έλαχιστοποιῶντας τίς αναστολές τους. Οί έπιστήμονες αποκαλοῦν αυτό τό φαινόμενο ως «Φαινόμενο τής Χαλάρωσης τών Αναστολών» (The Online Disinhibition Effect) καί υποστηρίζουν πώς λειτουργεῖ μέ δύο τρόπους. Από τή μία, οί χρήστες τοῦ διαδικτύου καί τών εικονικῶν κοινοτήτων έπηρεασμένοι από αυτό τό φαινόμενο, μειώνουν τίς αναστολές τους σχετικά μέ τήν αποκάλυψη στοιχείων τοῦ έαυτοῦ τους καί αποφασίζουν, άσυνείδητα πολλές φορές, νά μοιραστοῦν κομμάτια τοῦ έαυτοῦ τους μέ άλλους χρήστες πού συναντοῦν στό διαδίκτυο, σέ μία προσπάθεια ανακάλυψης τοῦ έσωτερικοῦ τους κόσμου καί ικανοποίησης τών ψυχικῶν καί πνευματικῶν αναγκῶν τους. Από τήν άλλη πλευρά λειτουργῶντας μέ τρόπο έκτόνωσης καί έξωτερίκευσης βίαιων καί «σκοτεινῶν» πτυχῶν τοῦ χαρακτήρα τους, προβαίνουν σέ άσεμνες ή προσβλητικές ένέργειες πρὸς άλλους χρήστες, έπηρεασμένοι από τό έν λόγω φαινόμενο”.

Μιά άκρως ένδιαφέρουσα πτυχή τής άλλοτρίωσης πού χαρακτηρίζει τήν χρήση τοῦ f/b, εἶναι ό **σολιψισμός ή έγωμνισμός** (άπό τό λατινικό solus ipse δηλ, ό ίδιος μόνον). Γράφει λοιπόν ό ίδιος έπιστήμονας στήν έργασία του (σελ.71):

“Σολιψισμός εἶναι ή φιλοσοφική θεωρία κατά τήν όποία πιστεύεται πώς μόνο ό έαυτός κάποιου ύπάρχει καί μπορεί νά γίνει γνωστός καί πώς ότιδήποτε έξω από αυτή τή σφαίρα εἶναι μία ψευδαίσθηση. Πολλές φορές στόν κυβερνοχώρο ή άπουσία τής έπικοινωνίας πρόσωπο μέ πρόσωπο σέ συνδυασμό μέ τήν έπικοινωνία μέ κείμενο, μπορεί νά έχει ένα αποτέλεσμα άσυνείδητου σολιψισμοῦ στούς χρήστες. Κατά τή διάρκεια μίας έπικοινωνίας βασισμένης σέ γραπτά κείμενα μεταξύ δύο άτομων, ό ένας άπ’ αυτούς συνδέει τό μυαλό του κατά κάποιον τρόπο μέ τό μυαλό τοῦ άλλου. Έάν δέν ύπάρχει κάποια φωτογραφία τοῦ άλλου άτομου, μπορεί ό συνομιλητής νά δημιουργήσει συνειδητά ή άσυνείδητα τή φωνή, τήν εμφάνιση ή καί τή γενικότερη παρουσία τοῦ πρώτου στή φαντασία τοῦ ιδίου. Σέ τέτοιες περιπτώσεις, ό χρήστης στήν αντίπερα όχθη δημιουργεῖται ως ένας φανταστικός χαρακτήρας στόν έσωτερικό κόσμο τοῦ συνομιλητῆ μέ βάση ό,τι ό πρώτος κάνει γνωστό γιά τόν έαυτό του μέσω τής γραπτῆς έπικοινωνίας, αλλά έπίσης καί από τίς

προσδοκίες, ανάγκες και επιθυμίες του δεύτερου και τό αντίστροφο. Όσο κάποιος δημιουργεί και αναπτύσσει τό χαρακτηήρα αυτού πού συνομιλεί στό μυαλό του, άσυνείδητα πολλές φορές ή συνομιλία γίνεται μέρος τής φαντασίας του, σάν μία συνομιλία μέ τόν έαυτό του και μίας φανταστικής δημιουργίας του ή όποία μπορεί νά συνεχίζεται σέ μακροχρόνια βάση. Στήν ούσία, σέ μία τέτοια περίπτωση ή έπικοινωνία συμβαίνει στό μυαλό του έκάστοτε χρήστη, καθώς δέν ικανοποιεί τόν όρισμό τής πραγματικής έπικοινωνίας πρόσωπο μέ πρόσωπο και έτσι ή πραγματικότητα μετατρέπεται σέ φαντασία τών έπικοινωνούντων”.

Δέν θά μπορούσε νά υπάρξει πύ εϋγλωττη άποτύπωση τής άλλοτριωμένης πραγματικότητας πού συνοδεύει τήν γενικευμένη χρήση του f/b και τών ύπολοίπων ψηφιακών μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Έκτός όλων τών πτυχών πού προαναφέρθηκαν θά πρέπει νά τονισθεί και ή σκόπιμα κατευθυνόμενη άπό άδιόρατα “κέντρα” στόχευση για συλλογική κινητοποίηση και δράση. Άς θυμηθεί ό όποιοσδήποτε τόν ρόλο του f/b στήν “άραβική άνοιξη” πρό όλίγων έτών, ή στίς κινητοποιήσεις τών “άγανακτισμένων” στήν χώρα μας πρό πενταετίας. Η ήχηρή και θεαματική διαδικασία ψηφιακής κινητοποίησης γρήγορα έκφυλλίστηκε σέ διάλυση και άποσάθρωση κάθε δυνατότητας νά άρθρωθεί και νά υπάρξει ένας ζωντανός και ούσιαστικός λόγος ανάταξης τών δημοσίων πραγμάτων.

Θά μπορούσε βεβαίως κάποιος νά άντιτείνει ότι τελικά είναι ζήτημα πού έγκείται στό χέρι του κάθε άνθρώπου νά διαφυλάξει μία όρθή και λογική χρήση του “f/b”. Όμως κατά τήν ταπεινή μου γνώμη πρόκειται για φροϋδες έλπίδες. Οί άνεπτυγμένες πλατφόρμες ψηφιακής «έπικοινωνίας» έκείνο πού διασφαλίζουν πρωτίστως είναι ή διάδοση τής πληροφορίας σέ γενικευμένη κλίμακα και άποτελούν ένα μέσο πού δέν έχει νά κάνει μέ τήν κυκλοφορία και τήν διάδοση τών ιδεών. Ιδιαίτερα το “f/b” έχει σχεδιασθεί στήν βάση τής αδιάλειπτης και άμεσης άτομικής δυνατότητας νά προβάλλονται τήν στιγμή πού «έκφράζονται» όσα βούλεται ό κάθε δικτυωμένος. Όμως διαμεσολαβημένα και μέ μοναδικό στόχο τόν έντυπωσιασμό, τήν άυτοπροβολή, τήν παραπλάνηση (άν και όχι πάντοτε). Η ψηφιακή «άμεσότητα» δέν είναι άμεσότητα ούτε προσφέρεται και για σχέση πραγματική. Έάν κάποιος συνδεδεμένος στό f/b πρότεινε στους «άκολουθους-φίλους» του νά διαγράψουν όλοι μαζί ταύτοχρόνως τούς λογαριασμούς τους και νά βρεθούν διά ζώσης νά μιλήσουν για τό τί τούς ένώνει, νά είστε σίγουροι ότι τό έγχείρημα αυτό θά κατέληγε σέ άποτυχία.

Ό,τι δέν στηρίζεται σέ θεμέλια παραδεδομένης και ζώσης πνευματικότητας είναι καταδικασμένο νά ύποβάλλει σέ συμπεριφορές άλλοτρίωσης και μιζέριας. Στό χέρι όλων είναι νά μειωθεί -κατά τό μέτρον του δυνατού- ή χρήση του f/b και νά οίκοδομήσουν όσοι στό βάθος τής ψυχής τους τό ποθούν, **ζωντανές κοινότητες ύγιων ανθρώπων.**

(«Ενοριακή Ευλογία», τεύχος 166-167, Ιούνιος-Ιούλιος 2016)

(Πηγή ψηφιακού κειμένου: synodoiporia.gr)